

การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกัน
และพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง

THE MANAGEMENT OF FOREST FIRE AND HAZE PROBLEMS ACCORDING TO
BUDDHIST ECOLOGY IN KOH KHA FOREST PROTECTION AND DEVELOPMENT
UNIT, LAMPANG PROVINCE

สายชล สง่าศรี*

Saichal Sangasri

จิรศักดิ์ ปันลำ**

Jeerasak Punlam

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์**

Somchan Sripraschayanon

Corresponding Author E-mail: sartsirin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง 2) ศึกษากระบวนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยา 3) นำเสนอรูปแบบการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยา เป็นการวิจัยผสมผสานเชิงคุณภาพและปฏิบัติการ และมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 24 คน

ผลการวิจัย พบว่า การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ได้ปฏิบัติตามนโยบายภาครัฐและเอื้ออำนวยต่อท้องถิ่นในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ด้วยการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ได้แก่ 1) การป้องกัน 2) การจัดการเชื้อเพลิง 3) การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานและจิตอาสา 4) การดับไฟป่า ซึ่งกระบวนการจัดการมีกลยุทธ์ในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การให้ความรู้ 3) การสร้างจิตสำนึก 4) การมีส่วนร่วม และ 5) การสร้างเครือข่าย

รูปแบบการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธจำแนกออก 3 ระดับ ได้แก่ 1) ต้นน้ำ การสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชน ได้แก่ (1) การบวชป่า (2) การสืบชะตาป่า (3) การปลูกป่า และ (4) การกำหนดเขต/พื้นที่ 2) กลางน้ำ การเฝ้าระวังและดูแลเพื่อป้องกันไฟป่าและหมอกควัน ได้แก่ (1) การทำแนวกันไฟ (2) การรณรงค์การลดการเผา (3) การชิงเผา เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและลดผลกระทบที่เกิดจากการเกิดฝุ่นควันได้ดีที่สุด และ 3) ปลายน้ำ การสร้างพื้นที่ให้อุดมสมบูรณ์หรือการเตือนภัยไฟป่าด้วยระบบสัญญาณตรวจจับความร้อน Hotspot เพื่อแจ้งให้เจ้าหน้าที่ กลุ่มจิตอาสา ภาศได้รู้บริเวณที่เกิดไฟไหม้หรือหมอกควัน เพื่อหน่วยงานจะได้เข้าไปยับยั้งไฟป่าและหมอกควันได้ทันถ่วงที

คำสำคัญ: การจัดการ, ไฟป่าและหมอกควัน, พุทธนิเวศวิทยา

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) the management of forest fire and haze problems of Koh Kha Forest Protection and Development Unit, Lampang Province; 2) the process for the

* พุทธศาสนคณาจารย์ มหาวินิจฉัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

management of forest fire and haze problems according to the Buddhist ecology; and 3) to present a model for the management of forest fire and haze problems according to the Buddhist ecology. The study applied a qualitative research method and participation from 24 key informants.

The result of this research found that: The Management of Forest Fire has complied with the government policy and facilitated the local area for participatory management with the managing forest fire and haze problems, including; 1) Prevention; 2) On fuel management; 3) On the involvement between the unit and volunteers; and 4) On the extinguishment of forest fire. The management process has a strategy for managing forest fires and haze, including: 1) planning 2) Educating; 3) building awareness; 4) participation providing; and 5) networking.

A model for the management of forest fire and haze problems according to the Buddhist ecology relies on the management that can be classified into 3 levels as follows: 1) At the beginning by raising awareness of the community which are (1) the ordination of a tree, 2) Seub Chata Paa (the extension of forest), (3) reforestation, and (4) determining boundaries/ areas; 2) At the middle by monitoring in order to prevent forest fire and haze through (1) building fire barriers, (2) campaigning the reduction of burning, (3) prescribed burning as the best way to reduce the impact on the ecosystem and the impact arising from haze; and 3) At the end by creating the area to be of fertility or forest fire warnings by hotspot heat detector in order to notify staff, volunteer groups, and associates of the areas where there is fire or haze so that the related unit can suppress the fire and haze in time.

Keywords: Management, Forest fire and haze, Buddhist ecology

บทนำ

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน มีปัจจัยหลากหลายที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตต่อสุขภาพของประชาชนที่เป็นมูลเหตุและนำไปสู่การเกิดโรคภัย ไข้เจ็บ และสร้างความเดือดร้อนต่อตนเองและสังคม ซึ่งภัยทั้งหลายอาจจะเกิดจากธรรมชาติและเกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์เอง โดยสังคมไทยได้มีมุมมองในการกระตุ้นประเทศให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งเน้นการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองให้แก่ผู้บริโภค เกิดการส่งเสริมการผลิตสินค้าในอุตสาหกรรมทุกระดับ ส่งผลให้อุตสาหกรรมได้มีการปล่อยของเสียที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น การเกิดมลพิษจากโรงงาน

อุตสาหกรรม การเกิดสารพิษตกค้างจากการทำเกษตรกรรม การกำจัดวัชพืชหรือเศษวัสดุจากการเกษตรด้วยการเผา การเผาพื้นที่ป่าเพื่อเตรียมการเพาะปลูก ฯลฯ ซึ่งลักษณะดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นการเผาเพื่อการประกอบอาชีพ การเผาในที่โล่ง การบุกรุกเผาทำลายป่า การเผาขยะมูลฝอย การเผาวัชพืชต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้เกิดปัญหาหมอกควันและอาจจะก่อให้เกิดไฟรุกรามได้ และเป็นมูลเหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ไฟป่าถือได้ว่าเป็นอีกมูลเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดหมอกควันที่ปกคลุมพื้นที่ของภาคเหนือตอนบนและเป็นอันตรายต่อวิถีชีวิตและสุขภาพของประชาชนเป็นส่วนมาก โดย

การเกิดประกายไฟนั้นเกิดจากเปลวไฟแม้อัตว์ เหตุใดก็ตามจะเกิดการลุกลามไปได้โดยอิสระ ปราศจากการควบคุม ทั้งนี้ ไม่ว่าไฟนั้นจะ เกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือสวนป่า (ศิริ อัคระ อัคร, 2543) ไฟป่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญ ที่รัฐบาลและทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ โดย การเกิดไฟป่าในประเทศไทย เกิดจากการ กระทำของมนุษย์แทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเกิดจาก การกระทำโดยประมาทหรือจงใจทำให้เกิดก็ ตาม ทั้งนี้ จากข้อมูลผลการปฏิบัติงานควบคุม ไฟป่า ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช พบว่า สาเหตุของการเกิดไฟป่า เกิด จากเก็บหาของป่า การจุดไฟเพื่อให้พื้นที่ป่าโล่ง กระตุ้นการงอกของเห็ด หรือกระตุ้นการแตก ใบใหม่ของผักหวานและใบตองตึง การจุดไฟ เพื่อล่าสัตว์การจุดไฟเผาป่าเพื่อบุกรุก ยึดถือ ครอบครองพื้นที่ป่า เป็นต้น (ส่วนควบคุมไฟ ป่า, 2557) ทั้งนี้ เมื่อมีไฟป่าเกิดขึ้นจะส่งผล กระทบต่อระบบนิเวศ ทั้งอากาศ ดิน น้ำ ป่า ไม้ สัตว์ป่า ตลอดจนทรัพยากรสิน และสุขภาพ ของมนุษย์ รวมทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการ ท่องเที่ยว (เฉลิม พุ่มไม้, 2558) ซึ่งปัจจัยที่ ก่อให้เกิดไฟป่าเกิดจาก 2 สาเหตุหลัก ได้แก่

1. เกิดจากธรรมชาติ โดยเกิดจากหลาย สาเหตุ เช่น พายุผ่า กิ่งไม้เสียดสีกัน ภูเขาไฟ ระเบิด ปฏิกริยาเคมีในดินป่าพรุ การลุกไหม้ ในตัวเองของสิ่งมีชีวิต (Spontaneous Combustion) เป็นต้น

2. สาเหตุจากมนุษย์ โดยมีสาเหตุมา จาก

2.1 การเก็บหาของป่า เช่น ไข่มด แดง เห็ด ใบตองตึง น้ำผึ้ง ผักหวาน ทั้งนี้ โดย การจุดไฟเพื่อให้พื้นที่ป่าโล่ง เดินได้สะดวกหรือ กระตุ้นการแตกใบใหม่ของผักหวานและ

ใบตองตึง จุดเพื่อไล่ตัวมดแดงหรือมดคันให้ ฝุ้งออกจากรัง เป็นต้น

2.2 การเผาไร่ เกิดจากการเผาเพื่อ กำจัดวัชพืช หรือเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก โดยไม่มีการควบคุม และไม่ได้ทำแนวกันไฟ ทำให้ไฟลุกลามเข้าไปในพื้นที่ป่า

2.3 แก้งจุด อาจเกิดจากความ ขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐในพื้นที่หรือเหตุผลอื่น

2.4 ความประมาท เช่น เข้าไปพัก แรมในป่าแล้วก่อกองไฟแล้วล้มดับ

2.5 ล่าสัตว์ โดยจุดไฟเพื่อไล่สัตว์ให้ หนีจากที่ซ่อนหรือที่กำบัง

2.6 การเลี้ยงปศุสัตว์แบบปล่อยหา กินตามธรรมชาติในพื้นที่ป่า โดยการจุดไฟ เพื่อให้ป่าโล่งมีสภาพเป็นทุ่งหญ้าหรือจุด เพื่อให้หญ้าระบัด

2.7 ความคึกคะนองหรือเพื่อความ สนุกสนาน (จุฬาวลัย พรหมสุวรรณ, 2553)

หนึ่งในวิกฤตของภาคเหนือที่ประสบอยู่ ทุกปีคงจะหนีไม่พ้นปัญหาเกี่ยวกับหมอกควัน และไฟป่า ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนใน พื้นที่เป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านการท่องเที่ยว สังคม เศรษฐกิจ ซึ่งทำให้จำนวนนักท่องเที่ยว ลดลง และยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่ ต้องทนใช้ชีวิตท่ามกลางมลพิษ โดยเฉพาะช่วง เดือนธันวาคมจนกระทั่งถึงเดือนมีนาคมของ ทุกปี พื้นที่ในภาคเหนือตอนบนมักจะประสบ กับปัญหาหมอกควันปกคลุม ลักษณะภูมิ ประเทศส่วนใหญ่ของภาคเหนือ ตอนบนเป็น ภูเขาสลับซับซ้อน ลักษณะเป็นแอ่งกระทะ มี ภูเขาล้อมรอบ โดยปัญหาหมอกควันทางอากาศที่ เกิดจากการสะสมของควันและฝุ่นในอากาศ โดยเกิดขึ้นจากการลุกติดไฟหรือเผาไหม้ของ วัสดุต่างๆ เช่น การเกิดไฟป่าการเผาเศษวัสดุ

ทางการเกษตร ฯลฯ รวมถึงการใช้เชื้อเพลิงจากภาคคมนาคมและอุตสาหกรรม ซึ่งมีการปลดปล่อยสารมลพิษทางอากาศ เช่น ฝุ่นละอองขนาดเล็ก ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ไนโตรเจนไดออกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ โอโซน ฯลฯ ออกมาสะสมอยู่ในบรรยากาศภายนอก โดยสัดส่วนองค์ประกอบของสารแต่ละชนิดจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประเภทของเชื้อเพลิง ระดับความชื้นในอากาศ อุณหภูมิของไฟ ความกดอากาศ ความเร็วและทิศทางลม ซึ่งสามารถทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ คมนาคม วิถีชีวิต (สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2561)

ปัญหาหมอกควันและไฟป่าก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อกลับคืนสู่มนุษย์และสังคม ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้สั่งสอนให้มนุษย์ได้เล็งเห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำหน้าที่อยู่ให้เป็น “ปฏิรูปเทสวาสะ” หรือการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2538) หรือการอยู่ในประเทศอันสมควร โดยมุ่งเน้นการสอนเกี่ยวกับธรรมชาติทั้งในส่วนของธรรมชาติที่มีอยู่ภายใน และธรรมชาติที่มีอยู่ภายนอก โดยพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการสั่งสอนให้มนุษย์ได้เรียนรู้และเข้าใจการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สร้างความรู้สึกที่ดีงามต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์ต่อพืชและสัตว์ และความรู้สึกที่ดีงามที่เกิดจากคุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ซึ่งความกตัญญูนี้ไม่ใช่เกิดขึ้นเฉพาะมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่สามารถที่จะเกิดต่อหมู่สัตว์และพืชทั้งหลายด้วย ซึ่งมีหลักคำสอน

ทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันของธรรมชาติ มนุษย์และสังคมได้อย่างเหมาะสม และยังเป็นแนวทางในการลดปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง

หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่เฝ้าระวังเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับหมอกควันและไฟป่าในพื้นที่ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีที่ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดลำปาง 26 กิโลเมตร มีพื้นที่รับผิดชอบในเขตอำเภอเกาะคา ในพื้นที่จำนวน 320,273.75 ไร่ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 7 ป่า พื้นที่จำนวน 172,685.29 ไร่ ได้แก่ 1) ป่าแม่ยาว จำนวน 14,836.82 ไร่ 2) ป่าแม่เรียง จำนวน 55,233.44 ไร่ 3) ป่าแม่ไฮ จำนวน 48,624.45 ไร่ 4) ป่าแม่จางใต้ฝั่งซ้าย จำนวน 12,522.30 ไร่ 5) ป่าแม่สะเลียม จำนวน 21,078.69 ไร่ 6) ป่าแม่ทาน จำนวน 13,835.83 ไร่ และ 7) ป่าแม่เสริม จำนวน 6,552.74 ไร่ ซึ่งการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนและนโยบายที่หน่วยงานได้กำหนด แต่ปัญหาหมอกควันและไฟป่ากลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาพุทธนิเวศวิทยากับการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการปฏิบัติงานของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา ในการดูแลรักษาและฟื้นฟูสภาพป่าไม้ ลดปัญหาหมอกควันและการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติจากการเผาป่า ตลอดจนการลดจำนวนค่าปริมาณ PM ในชั้นบรรยากาศที่เป็นฝุ่นละอองขนาดเล็กที่มีอันตรายต่อสุขภาพของชุมชน

และให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติได้อย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีวิทยา
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่สัมภาษณ์ และการมีส่วนร่วม โดยวิธีการศึกษามีลักษณะดังนี้

1.1 การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน แนวคิดการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามนโยบายภาครัฐ แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อม แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศตามหลักพระพุทธศาสนา และทฤษฎีการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างยั่งยืน บริบทพื้นที่ในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้

เกาะคา จังหวัดลำปาง และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอพุทธรณีวิทยากับการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 22 คน

1.3 การมีส่วนร่วม (Participatory Research) การมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดการ และการปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน ภาศเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน และการขับเคลื่อนกิจกรรมในการจิตสำนึกให้แก่ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของป่าไม้และอันตรายจากการเผาต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และประเทศ

2. พื้นที่การวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ การศึกษาวิจัยพื้นที่ของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปางที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบ จำนวน 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลไหล่หิน ตำบลวังพร้าว ตำบลใหม่พัฒนา ตำบลนาแก้ว ตำบลเกาะคาแม่ยาว และตำบลนาแสง

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 16 รูป/คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) เจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จำนวน 12 คน 2) ผู้นำชุมชนในการอาสาควบคุมและดูแลไฟป่า จำนวน 7 คน และ 3) เครือข่ายไฟป่าในการขับเคลื่อนและป้องกันไฟป่า จำนวน 5 คน

4. เครื่องมือการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้วยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการมีส่วน

ร่วมในการวางแผน การจัดการปัญหาไฟป่า การเผา และกิจกรรมในการให้ความรู้ การส่งเสริมจิตอาสา และการขับเคลื่อนกลุ่มภาคี ป้องกันไฟป่าร่วมกับชุมชนและหน่วยงาน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

5.1 เป็นการศึกษาเชิงเอกสารในการศึกษาเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ แนวทางการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและ พัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง

5.2 การคัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ได้จาก ลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาบริบท ชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันและ พัฒนาป่าไม้เกาะ คา กลุ่มประชาชน/จิตอาสา และกลุ่มเครือข่ายไฟป่า

5.3 การขอหนังสือจากวิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย เพื่อนำลงไปขอความร่วมมือผู้ให้ ข้อมูลสำคัญ

5.4 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล สำคัญ และการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เพื่อให้ความรู้ การรณรงค์การป้องกัน การ สร้างจิตอาสา และการขับเคลื่อนกิจกรรมใน การแก้ปัญหาไฟป่าและหมอกควันร่วมหน่วย หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะ คา จังหวัด ลำปาง

5.5 การสรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

5.6 การเผยแพร่บทความวิจัยและ จัดทำรายงานเล่มสมบูรณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการ วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสาร งานวิชาการเกี่ยวกับการจัดการ ปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามนโยบาย ภาครัฐ แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อม แนวคิด เกี่ยว กับ พุทธนิเวศวิทยาตามหลัก พระพุทธศาสนา และการจัดการปัญหาไฟป่า และหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนา ป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง เอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) เพื่อวิเคราะห์พุทธ นิเวศวิทยากับการจัดการปัญหาไฟป่าและ หมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้ เกาะคา จังหวัดลำปาง โดยการสัมภาษณ์เชิง ลึกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 22 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งใช้วิธีการเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันและ พัฒนาป่าไม้เกาะ คา กลุ่มประชาชน/จิตอาสา และกลุ่มเครือข่ายไฟป่า 3) การมีส่วนร่วมใน ชุมชนและกลุ่มภาคีเครือข่าย เพื่อวิเคราะห์หา ประเด็นปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ ตรงกับความ ต้องการของชุมชนและ แผนปฏิบัติงานของหน่วยป้องกันและพัฒนา ป่าไม้เกาะคา

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการปัญหาไฟป่า และหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของ หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัด ลำปาง” จากการศึกษาสามารถสรุปผล ดังนี้

1. การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอก ควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะ คา จังหวัดลำปาง ได้ปฏิบัติตามนโยบาย ภาครัฐและเื้ออำนวยการต่อท้องถิ่นในการ บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้สามารถ

ใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน โดยการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง มีลักษณะการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ดังนี้

1.1 การป้องกัน โดยมีกำหนดนโยบายส่งเสริมชุมชนให้ปลอดการเผาขยะมูลฝอย เศษวัสดุที่เหลือใช้จากการเกษตร การประชาสัมพันธ์ประกาศที่จังหวัดได้กำหนดให้ดำเนินการและปฏิบัติการ และการเตรียมระดมพลดับไฟป่าในสถานการณ์ปกติและฉุกเฉิน

1.2 การจัดการเชื้อเพลิง การจัดการกิจกรรมในการรณรงค์และจัดทำแนวกันไฟ และการป้องกันมิให้เกิดความล่าช้าต่อการเกิดไฟป่า

1.3 การมีส่วนร่วม การปฏิบัติงานร่วมกับกลุ่มผู้นำ กลุ่มจิตอาสา เพื่อแลกเปลี่ยนความเห็นเพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน

1.4 การดับไฟป่า การความพร้อมทางด้านบุคลากรและด้วยเครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา ตลอดถึงการเตรียมกำลังเสริมของเจ้าหน้าที่ในการสลับเปลี่ยนการปฏิบัติงานควบคุมไฟป่าอย่างต่อเนื่อง

2. กระบวนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวชวิทยา เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทำให้เข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์กับระบบนิเวศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ธรรมชาติมนุษย์จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตตนเองก็ตาม

จากการศึกษาพบว่า การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวชวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง มีกลยุทธ์ในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ดังต่อไปนี้

2.1 การวางแผน การกำหนดยุทธวิธีในการดำเนินงานด้วยความมีเหตุและผล มีเป้าหมายและทิศทางในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและได้ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีการกำหนดแผนและนโยบายประจำในแต่ละปีในลักษณะปฏิบัติตามปกติและฉุกเฉิน โดยมีการทำงานร่วมกับเครือข่ายด้วยการสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติหน้างาน และกำหนดความรับผิดชอบในการร่วมมือกันของแต่ละบุคคลว่ามีบทบาทและหน้าที่ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

2.2 การให้ความรู้ ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพและวิถีชีวิตเกิดจากปัญหาไฟป่าและหมอกควัน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับโรคทางเดินหายใจจากการสูดดมมลพิษ ปัญหาการมองเห็น การเกิดอาการทางเดินหายใจเฉียบพลัน และมีโอกาสเป็นโรคเรื้อรังที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดมะเร็ง ฯลฯ ซึ่งปัญหาแล้วเกิดจากการเผาป่าและเป็นการกระทำของมนุษย์เป็นต้นเหตุ การให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับประโยชน์และโทษของไฟป่าจะช่วยให้ชุมชนได้ประจักษ์และเข้าใจถึงภัยอันเกิดจากปัญหาที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง เพื่อเป็นการป้องกันและดูแลปัญหาไฟป่าและหมอกควันที่อาจจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพและรักษาความสมดุลทางธรรมชาติต่อไป

2.3 การสร้างจิตสำนึก ความยึดมั่นในอุดมการณ์เพื่อปลูกจิตสำนึกต่อตนเองและผู้อื่นเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และ

ธรรมชาติที่เหมาะสม โดยตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีความเป็นอยู่ของมนุษย์และชุมชน โดยมุ่งเน้นกิจกรรมในการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น การทำกิจกรรมในการฟื้นฟูธรรมชาติของป่า การทำแนวป้องกันไฟ การสร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมฯ

2.4 การมีส่วนร่วม ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง (Strong Community) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยกระบวนการส่งเสริม ชักนำ การริเริ่ม การสนับสนุนให้เข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการพัฒนาร่วมกันและวางแผนปฏิบัติในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ด้วยความสมัครใจ และยอมรับความคิดของบุคคลหรือเครือข่ายเพื่อช่วยในการแก้ปัญหาและรักษาความสมดุลของป่าไม้ได้อย่างเหมาะสม

2.5 การสร้างเครือข่าย การตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ที่ยั่งยืน โดยการปกป้องและลดปัญหาจากภัยทางธรรมชาติโดยเฉพาะปัญหาไฟป่าและหมอกควันที่นำไปสู่การสร้างมลพิษที่ทำลายสิ่งแวดล้อม อันตรายต่อสุขภาพมนุษย์และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ซึ่งปัญหาไฟป่าส่วนใหญ่เกิดจากการเผาเพื่อการดำรงชีพของชุมชนและบางครั้งเกิดเองตามธรรมชาติ ซึ่งการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลที่ดีจะต้องมีการสร้างเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน และภาคีต่างๆ เพื่อให้การการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันได้เพิ่มศักยภาพในปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น

3. รูปแบบการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง การจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธแสดงถึงบทบาทและแนวทางการฟื้นฟู ดูแล รักษาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงความอุดมสมบูรณ์ สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของชุมชน โดยยึดหลักการเกื้อกูล ส่งเสริม และสร้างความสัมพันธ์เชิงกลไกการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติที่มีแบบแผน จาริตและประเพณีจากการศึกษา พบว่า หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา มีรูปแบบการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวศวิทยาที่ประกอบด้วย

3.1 วางแผน โดยมีการประชุมชนเพื่อปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนที่สร้างความสมดุลมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และกำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบเพื่อลดปัญหาการลักลอบเผาป่า ลักลอบตัดไม้ทำลายป่าหรือลักลอบในทุกกรณีที่ส่งผลต่อป่าไม้อันจะนำไปสู่การเผาและเกิดหมอกควันที่เป็นอันตรายแก่มนุษย์และสิ่งแวดล้อม

3.2 กติกาสังคม การกำหนดบรรทัดฐานทางสังคม (Norm) อันเกิดจากกฎระเบียบ ความเชื่อ และค่านิยม ซึ่งกติกากการอยู่ร่วมกันในสังคมควรให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง เป็นกฎระเบียบที่เอื้อประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรป่าให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีคุณค่า โดยไม่ส่งผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสูญเสียอันจะเกิดแก่สังคม

3.3 ผู้นำ การจัดการอนุรักษ์ป่าชุมชนจะต้องมีผู้นำที่เป็นที่เคารพ ยอมรับฟังความคิดเห็น และใส่ใจต่อความเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค โดยยึดหลักธรรมาภิบาล มีใจเป็นกลาง เที่ยงธรรม ไม่มีอคติ มีความรู้ความสามารถในการแสดงภาวะผู้นำได้อย่างเหมาะสม ตลอดถึงการแสดงศักยภาพในการสร้างชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการปัญหาไฟป่า และหมอกควันให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

3.4 กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การสร้างจิตสำนึกด้วยกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ ก่อให้เกิดประโยชน์ และต้องเป็นแนวทางการจัดการป่าไม้ด้วยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนในพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาไฟป่าและหมอกควันและกำหนดแนวทางในการจัดการป่าไม้ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม อาทิเช่น จัดกิจกรรมเพื่อรณรงค์การบุกรุก การแผ้วถาง การเผาป่า กิจกรรมการสร้างจิตสำนึกหรือจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างเกิดประโยชน์ที่สุด กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาการเผา เพื่อป้องกันการเกิดไฟป่าและหมอกควัน เป็นต้น เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติที่จะนำไปสู่การปฏิบัติในการป้องกันมิให้เกิดไฟป่า

3.5 การมีส่วนร่วม การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ทำงานเป็นกลุ่ม (Teamwork) เพื่อให้การจัดการปัญหาไฟป่าให้มีประสิทธิภาพ โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการวางแผน การดำเนินงาน การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผล เพื่อเป็นการหาแนวทางและวิธีการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันได้อย่างแท้จริง

3.6 เครือข่าย การทำงานที่มีรูปแบบความร่วมมือด้วยการประสานงานกับกลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ร่วมกิจกรรมในการช่วยเหลือระหว่างกัน และเป็นการส่งเสริมบทบาทหน้าที่บุคคลและกลุ่มจิตอาสาได้ร่วมกันปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการนำศักยภาพของเครือข่ายมาช่วยแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันให้เหมาะสม โดยเกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อป้องกัน ดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณิเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันเกิดจากนโยบายภาครัฐที่ตระหนักถึงปัญหาฝุ่นละอองที่มีจำนวนค่า PM สูง โดยในพื้นที่จังหวัดลำปางเป็นแอ่งกระทะ และเกษตรกร ชุมชนได้มีการเผาป่าเพื่อการเกษตรและดำรงชีวิต ส่งผลให้สุขภาพของคนในชุมชนตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงต่อโรคต่าง ๆ สอดคล้องกับ พงศ์เทพ วิวรรณเดช (2548) ที่ศึกษาระดับรายวันของฝุ่นในอากาศและผลกระทบต่อสุขภาพต่อบุคคลที่มีโรคทางเดินหายใจ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมชุมชนที่ไม่หยุดการเผาป่าซึ่งยิ่งจะทำให้ชุมชนประสบปัญหาเกี่ยวกับโรคปอดในพื้นที่มากยิ่งขึ้น ทำให้จังหวัดลำปางได้มีนโยบายเพื่อการรณรงค์การเผาในรูปแบบต่าง ๆ

เพื่อลดความเสี่ยงต่อจำนวนค่า PM ทำให้หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคาได้รับนโยบายเพื่อช่วยขับเคลื่อนนโยบายจังหวัดในการให้ความรู้ การมีส่วนร่วม และการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ลดการเผาป่าที่จะก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการลดปัญหาเกี่ยวกับมลภาวะทางอากาศที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อนและปฏิกิริยาเรือนกระจก สอดคล้องกับ ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง (2549) ที่กล่าวว่า ต้นมลพิษเกิดจากการเผากิ่งไม้ ใบไม้ การเผาเพื่อการเกษตร ครุฑนเสียจากรถยนต์ ทำให้เกิดฝุ่นขนาดเล็กทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย โดยระยะสั้นอาจเกิดอาการต่าง ๆ เช่น อาการแสบตา ตาแดง น้ำตาไหล ระคายคอ คอแห้ง ไอ หายใจติดขัด เหนื่อยง่าย แ่นหน้าอก หลอดลมอักเสบ ฯลฯ และเป็นอันตรายระยะยาว เช่น โรคหลอดลมอักเสบ โรคหอบหืด โรคภูมิแพ้และโรคมะเร็งปอด ปัจจัยดังกล่าวทำให้หน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง จะต้องมีการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันเพื่อช่วยเหลือชุมชนและรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ โดยมีการกำหนดแผนงาน ได้แก่ การป้องกัน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นพื้นที่ปลอดการเผาขยะ การจัดการเชื้อเพลิงด้วยการการรณรงค์ การสร้างแนวกันไฟ และเชิงเผาเพื่อทำลายพื้นที่ที่มีความล่อแหลมต่อการเกิดไฟป่า และจะต้องมีการร่วมปฏิบัติงานกับกลุ่มแกนนำ กลุ่มจิตอาสาในการช่วยเหลือด้านความเชื่อ ผลักดัน และเฝ้าระวังไม่ให้เกิดการลักลอบเผาป่า ตลอดจนการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ได้จากการจัดสรรด้วย

งบประมาณในการเตรียมความพร้อมทั้งบุคลากรและเครื่องช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 กระบวนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยา เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทำให้เข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์กับระบบนิเวศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ธรรมชาติมนุษย์จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตตนเองก็ตาม กระนั้น การจัดการไฟป่าและหมอกควันเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาไฟป่าและหมอกควันด้วยการมีความรู้ในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้เหมาะสม สอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2552) ที่กล่าวถึงการแก้ปัญหาหมอกควัน โดยทางออกไม่ใช่จากการเผาหรือไม่เผา แต่ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม โดยสร้างคุณค่า (Valuable) ในการตระหนักภัยธรรมชาติที่ส่งต่อชุมชน ความเชื่อ (Thinking/Faithfulness) อันเป็นกรอบและแนวทางการอนุรักษ์ผ่านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความสุขอันเป็นความรูปทางด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญา และเป็นการจัดการทรัพยากรกับการสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืน (Resource Management and Making Sustainable Health) (สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, 2560) ซึ่งกระบวนการจัดการไฟป่าและหมอกควันจะต้องมีการวางแผน ติดตาม เฝ้าระวัง และสร้างกลุ่มเครือข่ายในการผลักดันการจัดการไฟป่าและหมอกควันให้

เหมาะสมกับท้องถิ่น สอดคล้องกับ ไพรัช ตระการศิรินนท์ และคณะ (2553) ได้ศึกษา การแก้ไขปัญหามอกควัน: กิจกรรม ศึกษาวิจัยทางเลือกในการแก้ไขปัญหามอกควันและการพัฒนาเครือข่ายการเฝ้าระวัง เพื่อ ผลักดันนโยบายให้ชุมชนใช้ประโยชน์จาก พื้นที่ป่าด้วยวิธีการแบบทางเลือก และส่งเสริม ให้มีกระบวนการสื่อสารและติดตาม ดังนั้น กระบวนการจะต้องมีการวางแผน หา แนวทางและวิธีการปฏิบัติงานร่วมกันชุมชน โดยการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจอย่าง แท้จริงแก่ชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ ตระหนักถึงภัยทางธรรมชาติที่เกิดจากการเผา แม้การเผาป่าจะมีความจำเป็นต่อวิถีชีวิต แต่ก็ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตได้เช่นกัน อีกทั้ง เป็นวิธีการส่งเสริมชุมชนได้มีส่วนร่วมในการ จัดการป่าไม้เพื่อแก้ปัญหาและรักษาความ สมดุลของป่าไม้ได้อย่างเหมาะสม ตลอดถึง การ ผลักดันการปฏิบัติงานของหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน และเครือข่าย ในการ ปฏิบัติงานป้องกันไฟป่าและหมอกควันให้เกิด ประสิทธิภาพประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

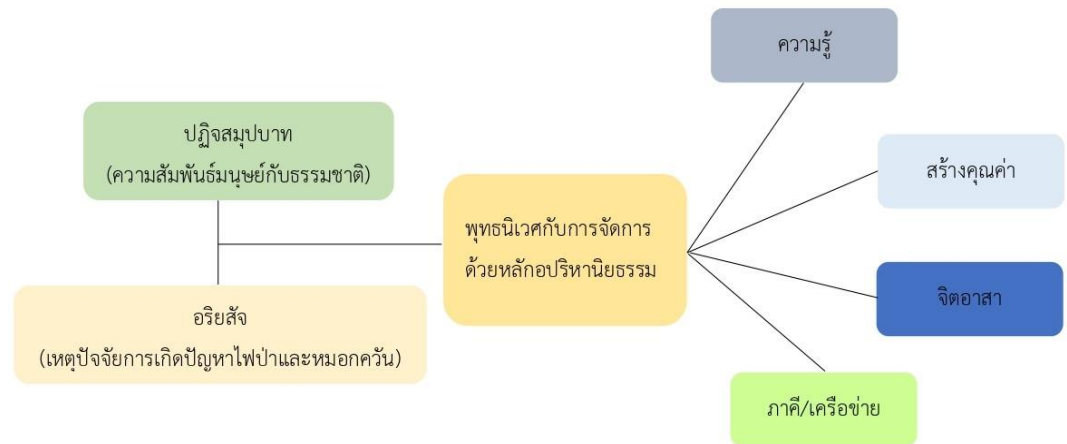
ตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 รูปแบบการ จัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลัก พุทธนิเวศวิทยาที่ยึดหลักการเกื้อกูลและ ความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งรูปแบบการจัดการ ปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธ นิเวศวิทยาแสดงให้เห็นถึงการยึดหลักแห่งเหตุ ปัจจัยและรูปแบบการดำเนินชีวิตตาม วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยปัญหาไฟป่าและหมอกควันเกิดจากการกระทำของมนุษย์และส่งผล กระทบต่อธรรมชาติจนกลับมาสู่ตัวมนุษย์เอง สอดคล้องกับ สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

(2559) ได้ศึกษาการบริหารจัดการเชิงพุทธ ศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่เกิดจากเหตุปัจจัย ความ ศรัทธาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จะต้องกระตุ้น ชุมชนให้ตระหนักคุณค่าของทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม สร้างความกตัญญูทุกเวทีต่อ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เข้าใจ หลักปฏิจจนุปบาทความสัมพันธ์ระหว่าง ธรรมชาติกับมนุษย์ นอกจากนี้ การจัดการ ไฟป่าจะต้องยึดหลักการบริหารจัดการด้วย หลักอปริหานิยธรรมด้วยการวางแผนเพื่อ ปรีกษาหรือ สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ หรือชุมชนในการจัดกิจกรรมร่วมกันหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ โดยผู้นำจะต้องเป็นแกนหลักใน การขับเคลื่อนด้วยการคิดและสร้างสรรค์ กิจกรรมที่เหมาะสมในการจัดการไฟป่าและ หมอกควันด้วยการร่วมแรงร่วมใจในการ ทำงานเป็นทีม ตลอดถึงการสร้างเครือข่าย กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมกันในการจัดกิจกรรม การถ่ายทอด วิทยาการสมัยใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน สอดคล้องกับ วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) ได้ ศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งให้ ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และยึด หลักการปฏิบัติตามความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ของท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อป้องกัน ดูแลรักษา และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการเฝ้าระวังเป็น การลดปริมาณความเสี่ยงอันอาจเกิดจากไฟ ป่า เช่น การชิงเผา การรณรงค์การลดการเผา การทำแนวกันไฟ เป็นต้น และลำดับสุดท้าย การเตือนภัยหรือการทำพื้นที่ป่าให้เป็นแหล่ง ที่อุดมสมบูรณ์ ชุ่มชื้น เพื่อลดปัญหาไฟป่า ขณะเดียวกัน หากไม่สามารถพัฒนาป่าให้

เชี่ยวชาญได้ก็จะต้องมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่สามารถตรวจจับความร้อนที่จะนำไปสู่ไฟไหม้ป่าหรือเครื่องมือวัดจุด Hotspots ที่สามารถบ่งบอกถึงพื้นที่ที่เกิดไฟป่า โดยกลุ่มเจ้าหน้าที่กลุ่มจิตอาสา และเครือข่ายสามารถเข้าไประงับไฟป่าได้อย่างรวดเร็วทันที

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง มีลักษณะดังภาพด้านล่างนี้

ภาพ 1 พุทธรณีเวศวิทยาการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน

จากแผนภูมิภาพ การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธรณีเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง มีวิธี ขั้นตอน และการปฏิบัติงานเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ดังนี้

ปฏิจสมุปปาท ตระหนักความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่จะต้องเกื้อกูลกันและกันในรูปแบบที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค และมนุษย์จะต้องดูแล พื้นฟู รักษา และสร้างความสมดุลแก่ธรรมชาติให้ ความอุดมสมบูรณ์ แก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แล้วกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ให้แก่มนุษย์เองในทีหลัง

อริยสัจ มนุษย์ถือว่าเป็นต้นเหตุหลักที่ก่อให้เกิดปัญหาไฟป่าและหมอกควัน หาก

มนุษย์เข้าใจตัวเองมาก ย่อมจะส่งผลกระทบต่อธรรมชาติน้อยลง เหตุและปัจจัยที่ปรากฏชัดเจนว่าการจัดการปัญหาต้องเริ่มที่การจัดการความอยากของมนุษย์ หากมนุษย์เข้าใจตัวเองดีแล้วย่อมง่ายต่อการจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

การจัดการปัญหาที่เกิดจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามพุทธรณีเวศจะต้องอาศัยหลักอปริหานิยธรรมที่สร้างความเข้าใจด้วยการจัดการ การวางแผน การสร้างกติกา การติดตาม การประเมินผลต่างๆ ซึ่งหลักอปริหานิยธรรมย่อมส่งผลเกิดการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันเป็นไปด้วยดีเพราะเหตุปัจจัย ดังนี้

ความรู้ การจัดการเกี่ยวกับการเผาเพื่อลดปัญหาหมอกควันที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ

สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่มีความสำคัญต่อการจัดการธรรมชาติ โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญ ปัญหาที่เกิดจากการเผาป่า การทำลาย ปะหอกคว้น สาเหตุแห่งปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหาคือถูกต้อง เพื่อให้ชุมชนเข้าใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม

สร้างคุณค่า ตระหนักคุณค่าของป่าไม้ และผลที่เกิดจากการทำลายป่าเผาจนเกิดไฟป่าและหมอกคว้น ย่อมนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความเห็นที่จะนำไปสู่การปฏิบัติในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม แม้พื้นฐานของชุมชนจะอยู่กับป่า แต่ก็ควรรู้จักวิธีการดูแล รักษา ป่า และอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อจะก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ธรรมชาติ และความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์และสังคมในภายหลัง

จิตอาสา การเข้าใจคุณค่าจากความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและเหมาะสมในชุมชนแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดจิตอาสาเพื่อการช่วยเหลือดูแล ป่า และอนุรักษ์ป่าไม้ ลดปัญหาการเผา ลดปัจจัยเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดไฟป่า ทำให้สังคมเกิดความรับผิดชอบต่อนอง สังคม และธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

ภาคี/เครือข่าย การจัดการที่ถูกต้อง และดีที่สุดจะต้องมีการขับเคลื่อนกิจกรรมที่เป็นแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ และธรรงค์ การลดปัญหาไฟป่าและหมอกคว้นร่วมกับชุมชน องค์รปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และกลุ่มจิตอาสา เพื่อนำศักยภาพ ความรู้ ความสามารถของแต่ละหน่วยงานเข้ามาบูรณาการให้เกิดประโยชน์

เพื่อลดปัญหาไฟป่าและหมอกคว้นได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การกำหนดกฎ ข้อบังคับ และการลงโทษแก่ชุมชนให้ชัดเจน โดยจะต้องให้ทุกคนได้รับรู้รับทราบถึงข้อกำหนดหรือบัญญัติต่างๆ ที่ได้ทำร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเกิดประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรป่า และเป็นการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องที่สุด

1.2 ควรมีการจัดตั้งกลุ่มชุมชนรักป่า โดยมุ่งเน้นให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ป่าไม้ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเฉพาะการเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ เก็บของป่า และอื่น ๆ โดยกลุ่มชุมชนอนุรักษ์ป่าจะต้องมีบทบาทและหน้าที่ที่ชุมชนยอมรับและเคารพในการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง

1.3 ควรมีรูปแบบหรือกิจกรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้ด้วยการณรงค์ห้ามเผาทุกชนิด เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดจากการเผาส่งผลกระทบต่อชุมชนเอง โดยผลกระทบทั้งในระยะสั้น ระยะยาวด้วยวิธีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบสื่อต่างๆ ทั้งประเภทสิ่งพิมพ์ และมีเดียต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรศึกษาแนวทางการสร้างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อปลูกจิตสำนึกเยาวชนชุมชนให้งดเว้นจากการเผาทุกชนิด เพื่อให้เข้าใจถึงหลักปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเป็นการสร้างอัตลักษณ์ในการปลูก

จิตสำนึกชุมชนในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ ได้แก่ มิติทางร่างกาย มิติทางจิตใจ มิติทาง
 อย่างเหมาะสม ตลอดจนการศึกษาแนวทางใน สังคม และมิติทางปัญญา ที่ทำให้เป็นชุมชน
 ผลักดันจิตสาธารณะในการป้องกันปัญหาไฟ เข้มแข็งและยั่งยืนอย่างแท้จริง
 ป่าและหมอกควัน เพื่อสร้างสุขภาวะ 4 มิติ

แหล่งอ้างอิง

- จุฬาลักษณ์ พรหมสุวรรณ. (2553). *การพัฒนาบทบาทของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการควบคุมไฟป่า กรมป่าไม้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).
- เฉลิม พุ่มไม้. (2558). *การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันแบบบูรณาการ: กรณีศึกษาพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยเสนาธิการทหาร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. (2549). *คู่มือการสอนเกี่ยวกับอากาศในแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พงศ์เทพ วิวรรณเดชะ. (2548). *ระดับรายวันของฝุ่นในอากาศและผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ป่วยที่เป็นโรคหอบหืดจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน* (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกัน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2538). *ธรรมะกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- ไพรัช ตระการศิรินนท์ และคณะ. (2553). *โครงสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาหมอกควัน: กิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไขปัญหาหมอกควันในชุมชน*. เชียงใหม่: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิมลลักษณ์ ชูชาติ. (2540). *การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้*. (วิทยานิพนธ์ดุขุฎิบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ศิริ อัคระอัคร. (2543). *การควบคุมไฟป่าสำหรับประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักควบคุมไฟป่า กรมป่าไม้.
- สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์. (2559). *การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแนวพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดลำปาง* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์. (2560). *การจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับการสร้างสุขภาวะชุมชนตามวิถีพุทธในจังหวัดลำปาง* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ส่วนควบคุมไฟป่า. (2557). *รายงานประจำปี 2557*. กรุงเทพฯ: สำนักป้องกันปราบปรามและควบคุมไฟป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2561).

คู่มือการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพจากปัญหาหมอกควัน สำหรับบุคลากร
สาธารณสุข (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561). นนทบุรี: สำนักพิมพ์อักษรกราฟิกแอนด์
ดีไซน์.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). เปิดพรมแดนความรู้แก้ไขปัญหาหมอกควัน “เปิดพื้นที่การ
เรียนรู้”. เชียงใหม่: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.